

Peter SOKOLOVIČ

Vzostup a pád Hlinkovej gardy v Trnave na pozadí pomoci vláde pri konsolidácii režimu

SOKOLOVIČ, Peter: The rise and fall of the Hlinka Guard in Trnava with regard to the help to the government at the consolidation of the regime. In: *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta; Universum, 2007, s. 326-341.

After the declaration of the First Slovak Republic the Hlinka guard gained the important position in society. However there were many problems between the guards and the people's party, the Hlinka Guard was helpful to people's party in the question with position of Jews. The young Slovak state was weak to face all strange enemies. So the role of the Hlinka Guard was raised by order to sign membership for the guard compulsorily. But it was destructive for it because the Hlinka Guard was viewed like exclusive party. That is why the order was changed by a new order in December 1939. The Hlinka Guard lost many important positions. Such situation continuously led to conflicts in the party and finally ended in Salzburg Talks.

V období tzv. konsolidácie režimu¹ garda prestala byť typom rebelantskej organizácie, ktorej prvoradou úlohou bolo svojvoľné zasahovanie do bezpečnostných otázok, a začala s predstaviteľmi štátu spolupracovať na jeho konsolidácii. Okrem bezpečnostných úloh, ktoré si garda tradične prisvojovala s odvolávaním sa na funkciu strážcu slovenského majetku, poriadku a životov v období po jej odzbrojení, ktoré sa stalo zdrojom mnohých nezhôd i v jej vnútri, začala sa zaujímať o riešenie rôznych neduhov slovenskej spoločnosti. Šlo najmä o otázky sociálneho charakteru, ktoré začali dominovať aj na stránkach vtedajších periodík. V Gardistovi bolo častejšie vídať napr. články o boji „HG proti zdražovateľom“, proti ktorým chcelo HVHG ostro zakročiť na základe správ, z ktorých „vysvitá, že ... niektorí obchodníci chcú vyvolať

1 Ako obdobie konsolidácie možno označiť čas po odznení prelomových udalostí z marca 1939. Nový štát už nemusel čeliť problémom okolo vlastného utvorenia či obrany územia, ako tomu bolo v Malej vojne koncom marca 1939, ale mohol sa zamerať na vnútornú konsolidáciu. Začiatkom roka 1940 však už v súvislosti s rozpormi medzi radikálmi zoskupenými okolo A. Macha a umiernenějšími politikmi z radov ľudovej strany toto obdobie doznieva a prioritou sa stáva otázka smerovania štátu.

zdražovanie tým, že odrazu, akoby na rozkaz, prestali predávať určitý druh tovaru... Zistilo sa však, že vo väčšine prípadov ide len o to, aby (...) mohli predávať drahšie“. Preto hlavné veliteľstvo HG predostrelo návrh „*patričnému rezortu, aby sa urobila rýchla náprava*“². Samotný okresný náčelník trnavského okresu 30. mája 1939 určil, že „*v každej obci okresu nech je vybudované, že proti tým, ktorí by zdražovali predmety potreby, predovšetkým potravné články a ich suroviny, budú podľa zákona neúprosne potrestaní...*“³. Hlinkova garda v Trnave mala v nadväznosti na nariadenie pôsobiť v meste a vyhľadávať obchodníkov, ktorí by sa mu priečili. Velitelia mali prispieť v boji proti zdražovateľom tým, že „*oznámia každý prípad zdražovania*“, nariadenie však prizvukovalo vystríhať sa akýchkoľvek akcií na vlastnú päsť, ku ktorým by gardisti v prípade zistenia konkrétnych prípadov mohli pristúpiť⁴. Členovia HG tým získali široké pole pôsobnosti, nakoľko prostredníctvom tohto nariadenia mohli zákonne vykonávať represívne opatrenia voči Židom a Čechom, ktorých bola vo sfére obchodu ešte stále veľká časť. Najmä páľčivá židovská otázka po 14. marci 1939, keď prestali najväčšie obavy z maďarského útoku, stala sa dominantnou i v hospodárskej oblasti. Gardisti sa pritom v tomto období vyhýbali masovejším akciám proti židovskému (či českému) obyvateľstvu, ktoré by mohli zdiskreditovať gardu ako takú, napriek tomu však boli zákroky proti jednotlivcom priam na dennom poriadku. Nešlo však, ako je to vidieť napr. na známom prípade Jozefa Manna⁵ či viacerých židovských lekárov, o akcie „pogromistického“ typu, lež o útoky na hospodársky a spoločensky lepšie situovaných židovských spoluobčanov, pravdepodobne v snahe o ich zdiskreditovanie či zastrašenie, čím sa mala vytvoriť pôda pre rast „kresťanského“ kapitálu a inteligencie v sférach, ktoré boli dovtedy doménou židovského obyvateľstva.

Napriek tomu Hlinkova garda v Trnave neprestávala organizovať proti-židovské vystúpenia, ktorými prekračovala rámec svojej pôsobnosti, avšak primárnou sférou jej „práce“ i podľa inštrukcií HVHG sa stali otázky sociálne a hospodárske. Je zaujímavé, že sa trnavskí gardisti miešali i do záležitostí, ktoré spadali pod právomoc četníkov či obchodného grémia. Dôležité však je, že poväčšine nestáli proti záujmom slovenskej vlády, ale boli, i keď za častého prekračovania kompetencií, nápomocní pri riešení rôznych hospodárskych otázok. V otázke zdražovania sa Hlinkova garda v Trnave zame-

2 *Gardista*, 3. máj 1939, s. 8.

3 Štátny archív – pobočka Trnava (ďalej len ŠAp Trnava), fond (f.) Okresný úrad (OÚ) v Trnave 1923 – 1944, 393-1939, 12372, 348/ adm.

4 *Slovenská pravda*, 26. máj 1939, s. 3.

5 Pozri napr. ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 371-1939, 746, 110/ prez.

rala najmä na zvyšovanie cien tzv. potravných článkov, nakoľko väčšina obchodníkov v tejto sfére bola židovskej národnosti. Gardisti buď priamo sami alebo prostredníctvom veliteľov napojených na miestnu organizáciu HSLS intervenovali v prospech riešenia problémov zdražovania v prevažne židovských obchodoch. Na základe jedného z takýchto „udaní“ Krajský úrad v Bratislave nariadil četníkom a okresnému úradu zaoberať sa vecou, ktorá *„sa prihodila aj v týchto dňoch v Trnave, kde slovenskí obchodníci boli bezmocní oproti bezočivému teroru Židov“*⁶. Podľa správy *„pocitív kresťanský obchodník s dobytkom, ktorý nikdy nemá svedomia ošmeknúť producenta, je tak zabíjaný, lebo nemôže konkurovať. Predražovanie (...) je u židovského obchodníka každodenným zjavom. ...naši obchodníci sú plánovite a sústavne zabíjaní, keď Židia vidia na trhu slovenského kresťanského obchodníka s dobytkom, dajú sa hned' dokopy, zvýšia ceny, len aby kresťan nemohol nič kúpiť“*⁷.

V tejto súvislosti je zaujímavé sledovať aj snahy vlády o riešenie problematiky židovských veľkostatkárov, ktorá preventívne proti prípadom zvyšovania ustanovila vládnym nariadením č. 39/1939 zo dňa 30. 3. 1939 prechodný dozor a vnútenú správu na veľkostatkoch nad 30 ha⁸. Napr. v Trnave na veľkostatku Salomona Reicha sa tzv. referentom ministerstva hospodárstva stal Martin Remenár a na tzv. Vallnerovom majeri Dr. Alexander Lukáč. Títo boli podľa ministerstva hospodárstva *„povinní bezodkladne preskúmať hospodárenie a dať potrebnú úpravu hospodáriacej osobe vo veci riadneho hospodárenia“*⁹. Týmto nariadením však vláda neriešila otázky židovských obchodníkov, ktoré sa stali hlavnou sférou pôsobenia Hlinkovej gardy.

HG sa však okrem aktivity v otázke vyradenia Židov z hospodárskeho života aktivizovala aj v iných hospodárskych otázkach a v boji proti čechoslovákovi. V tejto súvislosti zasahovala i do problematiky usmerňovania zásobovania v období najmä po 1. septembri 1939, kedy Nemecko zaútočilo na Poľsko za účasti slovenskej armády, čím sa Slovensko de facto zapojilo do II. svetovej vojny. Župné veliteľstvo HG v Trnave *„bolo vyzrozmene, že v meste množia sa prípady predčasného zatvárania obchodov s koloniálnym tovarom a ako obchodníci udávajú, je to z tej príčiny, lebo javí sa veľký nárast kupujúcich a zdá sa, že ľudia z obavy z nedostatku začínajú hromadiť zásoby. Ak to potrvá 2 – 3 dni, obchodníci vyčerpajú zásoby a nastane sku-*

6 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 393-1939, 21165, 349/ adm.

7 Tamže.

8 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 393-1939, 21400, 349/ adm. Porovnaj s Tamže, 393-1939, 21398, 349/ adm.

9 Tamže.

točne nedostatok⁴⁰. Vidieť, že HG v Trnave sa venovala i v tejto dobe prevažne hospodárskym otázkam, ktoré boli najmä po vypuknutí vojny medzi obyvateľstvom najviac pretriasané. Garda z pozície svojej úlohy strážcov pokoja a bezpečnosti a z postavenia v spoločnosti snažila sa upokojiť situáciu vyhlásením, že „*aby sa tomu predišlo a aby si zámožnejší ľudia na úkor nemajetných nemohli (...) rozmnožiť domáce zásoby, ŽVHG považuje za potrebné zriadiť opatrenie, ktoré by znemožnilo hromadenie zásob ku prípadnejakým usmernením nákupu*“⁴¹. Hlinkova garda si robila nároky na ochranu národných záujmov, v každej oblasti samozrejme špecificky formulovaných, preto v letných mesiacoch upriamila pozornosť na ďalšiu oblasť hospodárstva mladého štátu – pôžičku hospodárskej obrody – „na pozadí ktorej neváhala zaútočiť proti príslušníkom bývalých tzv. čechoslováckych strán poukazovaním na ich nedostatok národného cítienia, pričom navrhovala, aby najmä zámožnejší občania boli donútení k väčším úpisom v prospech slovenského štátu⁴². Neváhala dokonca navrhnúť, aby každému okresu bola pod dohľadom odborníkov určená suma, akú má upísať, a práve miestna organizácia HG by bola tou, ktorá by kontrolovala objektívnosť určenia výšky úpisov⁴³. Cieľom gardy bol neskrývaný útok proti čechoslovákovi, resp. prívržencovi tzv. starého režimu, ktorí ešte zastávali vysoké funkcie v administratíve či verejnej správe. Aj prostredníctvom tlače čoraz hlasnejšie zdôrazňovala nevyhnutnosť zbavenia sa ľudí exponovaných za ČSR. Tým by sa akiste posilnili pozície samotnej HG, ktorej členovia by tak mohli preniknúť na lukratívne miesta v štátnom aparáte. V súvislosti s bojom proti čechoslovákovi však nastali i spory v samotnej garde, do ktorej po 14. marci vstúpilo veľké množstvo bývalých oponentov politiky HSĽS. Špecifickou oblasťou bola Dolná Krupá, malá dedinka pri Trnave, v ktorej podľa udania samotných gardistov sa v čele HG nachádzali takí ľudia, ktorí boli údajne prívržencami bývalého ministra Teplanského⁴⁴. Najkrikľavejší mal byť údajne prípad istého funkcionára, „*ktorý pred rokom povedal, že každý somár je ľudákom a teraz je 100%-ný hlinkovec*“⁴⁵. V prípade bývalého ministra a jeho prívržencov šlo skôr o osobné invektívy. Trnavskí gardisti ho už pred 14. marcom nemali v prílišnej obľube. 11. marca 1939 o 2. hodine v noci prišli autom dvaja čle-

10 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 393-1939, 24583, 349/ adm.

11 Tamže.

12 SUŠKO, L.: Hlinkova garda od svojho vzniku po salzburské rokovania. In: *Zborník múzea SNP*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 242.

13 Tamže. Podľa *Gardista*, 1. júl 1939, s. 3.

14 *Trnavské noviny*, 21. máj 1939, s. 2.

15 Tamže.

novia HG a traja v občianskych oblekoch k Teplanského majeru a ozbrojení revolvermi sa dožadovali kopaním do brány vstupu do domu¹⁶. Manželke ministra, ktorá sa príchodzích spýtala na účel návštevy a upozornila gardistov na nevhodnosť ich správania, sa vyhrážali slovami „*váš pán je už zatknutý a pre vás si prídeme zajtra*“, avšak dovnútra objektu sa neodvážili vstúpiť pre 6 voľne pobehujúcich psov v areáli majera¹⁷. Teplanského prípad jasne dokumentuje situáciu, ktorá v garde nastala po vzniku samostatného slovenského štátu. Nenávidený čechoslovák sa stal jedným z najvyšších členov Hlinkovej gardy a vo svojej reči, v ktorej sa vyznával, že „... *patril som k smeru, ktorý bol zlý. V zlu som ďalej ostať nemohol...*“, pričom kajúcne konštatoval, že jeho miesto bolo už pod zástavou Andreja Hlinku¹⁸. Je priam až zarážajúce ako rýchlo prevrátil kabát. Netreba dodávať, že jeho reč, ktorú predniesol v uniforme jazdeckej HG bola propagandisticky využitá na ochotu gardy prijať medzi seba i bývalých príslušníkov opozičných strán, na druhej strane medzi radovými gardistami vyvolal zákonite takýto postup negatívne reakcie a prispel k skorému rozkolu v jej organizácii. Trnavskí gardisti nemohli zabudnúť, že mnohí z ich bývalých protivníkov teraz zastávajú v garde vysoké pozície: „*Nezabúdajme, ako sa v dňoch posledného českého puču hrnuli soc. demokrati do strelnice a chceli ju prevziať. Boli medzi nimi mnohí, čo 8. decembra minulého roku v gardistických radoch pyšne defilovali na prvom slávnom nástupe našej HG*“¹⁹.

Proti prívržencom bývalého režimu bolo namierené i nariadenie vlády o politických zbohatlíkoch z 24. apríla 1939, na základe ktorého sa malo rozhodne postupovať proti „*čechoslováckej buržoázii*“ a „*kapitalistom*“. Hlavnou nádejou radikálov v Hlinkovej garde sa stal najmä Mach ako predseda komisie pre politických zbohatlíkov, nakoľko z jeho prejavov bolo často cítiť zjavné ostrie namierené proti týmto skupinám obyvateľstva. „*Akcia proti zbohatlíkom však zadržla v súkolí štátnych orgánov, od ktorých komisia závisela pri zisťovaní majetku, spôsobu jeho vzniku, ako aj pri určovaní zbohatlíkov*“²⁰. Napriek tomu sa garda prostredníctvom svojich predstaviteľov snažila tieto problémy vyriešiť, avšak pre významný podiel príslušníkov bývalých politických strán v štátnej správe, ktorí akiste nemohli súhlasiť s návrhmi gardistov, bola celá akcia, napriek vehementnej snahe HG, odsúdená na zánik. Preto aj snahy gardistov o vyčistenie štátneho aparátu od vplyvu čechoslovákov boli jednou z ich prvoradých snáh.

16 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 371-1939, 502, 109/ prez.

17 Tamže.

18 *Trnavské noviny*, 15. apríl 1939, s. 1.

19 *Trnavské noviny*, 11. jún 1939, s. 3.

20 Cit. podľa SUŠKO, L.: c. d., s. 240.

Na druhej strane, ak chcela byť garda úspešná ako organizácia, ktorá by svoj kredit stavala na pomoci novovzniknutému štátu v riešení rôznych problémov, musela sa podieľať na rozsiahlych akciách, resp. opatreniach režimu proti širokému spektru protivníkov. V letných mesiacoch bol však režim nového štátu ešte slabý na to, aby dokázal zabezpečiť všetky úlohy, ktoré sa od neho očakávali v záujme zachovania pokoja a poriadku. Hlinkova garda sa preto stala významným pomocníkom aj pri likvidovaní odporu režimu nepriateľsky naladených skupín, pričom využívala najmä svoju znalosť v pomeroch toho-ktorého mesta či dediny a stala sa rozhodujúcou silou v boji proti odporcom štátneho zriadenia. Opatrenia v hospodárskej oblasti však smerovali prevažne len voči čechoslovákovi a Židovi. Veľkú časť slovenského kapitálu mali ale v rukách i Nemci, proti ktorým vláda z pochopiteľných príčin nemohla zasiahnuť, preto aj očista riadiacich miest a dosadenie Slovákov, resp. ľudí, ktorí „budú zárukou usmernenia hospodárstva podľa zásady „kresťanského solidarizmu“ bola len iluzórna²¹. Vláda preto všetku svoju pozornosť v hosp. oblasti nasmerovala proti obmedzovaniu Židov v riadiacich miestach podnikov, v čom mala bezvýhradnú podporu Hlinkovej gardy²². Napriek všetkým nezhodám, ktoré sa objavovali v trnavskej spoločnosti medzi organizáciami gardy a strany, bol tento trend prakticky jednoznačne prijímaný oboma inštitúciami, ktoré sa však líšili predovšetkým formou, aká mala byť použitá pri eliminovaní Židov nielen z hospodárstva, lež zo života na Slovensku vo všeobecnosti. Gardisti zjavne nesúhlasili s podľa nich málo razantnou politikou strany voči Židovi, organizovali rôzne prednášky a akcie, ktoré mali medzi radovými členmi HG vyvolať dojem nutnosti tlačiť na vládu v otázke urýchleného riešenia židovského problému. Popularitu v radoch trnavskej gardy mali najmä prednášky známeho protižidovského aktivistu Jozefa Bílika-Záhorského, viackrát čelními vyšetrovaného radikála, ktorý mal údajne na trnavskú HG a jej rozhodnutia veľký vplyv²³.

21 BAKA, I.: Hlinkova slovenská ľudová strana od 6. októbra 1938 do salzburských rokovani v lete 1940. In: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov II. Zborník príspevkov z druhého sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava Lúka 9. – 10. apríla 2003*. Bratislava : Merkur, 2003, s. 16.

22 O tomto probléme sa najobsiahlejšie vyjadruje KAMENEC, I.: *Po stopách tragédie*. Bratislava : Archa, 1991.

23 Jozef Bílik-Záhorský bol jeden z najznámejších protižidovských aktivistov v Trnave, resp. na celom Slovensku, kde organizoval najmä pre HG viaceré prednášky na témy o Židoch. Pozri napr. SOKOLOVIČ, P.: *Vývoj Hlinkovej gardy v Trnave na pozadí formovania vzťahu k HSLS v období do 6. októbra 1938*. In: *Historické rozhľady I. Zborník príspevkov katedry histórie Filozofickej fakul-*

Hlinkova garda sa však v období konsolidácie režimu neaktivizovala len v hospodárskych otázkach, snažila sa i o eliminovanie akýchkoľvek prejavov nespokojnosti s ideológiou štátu, pričom svojou znalosťou miestnych pomerov rozhodne prispela k upevneniu jeho moci a zároveň posilneniu svojich pozícií v štáte. V dokumentoch ŠAp Trnava možno nájsť množstvo dokladov o snahách trnavskej gardy o potlačenie prejavov tzv. šepkanej propagandy, ktorá zamestnávala myseľ takmer všetkých regionálnych politikov. Hlinkova garda v Trnave sa prostredníctvom svojich členov snažila eliminovať všetky jej prejavy, čím sa však otváralo široké pole pôsobnosti a značné možnosti pre rôzne, často nepravdivé udania. Množstvo z nich dali gardisti na prešetrenie oficiálnou cestou Okresnému úradu, ktorý poveril četníckej stanici, aby jednotlivé prípady vyšetrili. V jarných a letných mesiacoch boli tieto priamy zavalené sťažnosťami na občanov mesta a okolitých dedín, ktoré však četníci pre množstvo práce riešili aj niekoľko mesiacov. Napríklad v spomínanom Teplanského prípade zo Suchej nad Parňou prichádzali sťažnosti, že tento „*štve proti vláde, je zradcom slovenského národa*“, pričom anonymy zdôrazňovali, že „*dokiaľ bude on náš ľud takto štvat, dotiaľ v našom trnavskom okolí nebude klud*“²⁴. Četnícke veliteľstvo v Trnave prípad prešetřilo a zistilo, že Teplanský „*vždy pomáha každému bez rozdielu strany a štvú proti nemu len učiteľstvo škôl v Suchej z osobnej nenávisťi pod vedením správcu školy a komisára obce*“²⁵. Udania prichádzali od gardistov i od obyčajných občanov proti svojim nepriateľom priamo ako na bežiacom páse. Akcia proti šepkanej propagande bola „posvätená“ priamo z najvyšších miest. Podľa nariadenia ministerstva vnútra č. 4523/1939 z 2. mája 1939 za účelom jej zamedzenia „*každý štátny zamestnanec a gardista bude nasadený do akcie*“²⁶. Propagandou bolo myslené najmä „*predávanie ústnych protištátnych informácií*“, resp. dezinformácií nepriateľmi štátneho zriadenia, proti ktorým režim bojoval nielen zasadením HG, ale aj výzvami k občanom, aby udávali prípady rozširovania protištátnych správ²⁷. Za ich šírenie bola dokonca nariadená predbežná väzba²⁸. Udania, nielen v súvislosti so šepkanou propagandou, však neboli namierené len proti obyvateľstvu, ale smerovali do vnútra

ty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Trnava : Katedra histórie FF UCM v Trnave, 2004, s. 130. Taktiež pozri ŠABA, f. Ľudové sudy v Bratislavskom kraji 1945 – 1948. OLS Bratislava, 312/47 Jozef Bilík.

24 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 371-1939, 832, 110/ prez.

25 Tamže.

26 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 371-1939, 774, 110/ prez.

27 SUŠKO, L.: c. d., s. 240.

28 Tamže.

strany a gardy, čo súviselo s toľko spomínanou očistou a snahami takých členov, „*ktorí pod kepienkou gardy*“ robia intrigy a poburujú²⁹.

Okrem účasti na boji proti šepkanej propagande sa garda veľmi ochotne a intenzívne zúčastnila i na boji proti šíreniu protištátnych letákov, ktorých rozširovanie mali na starosti najmä prívrženci bývalej komunistickej strany. Podľa neskoršej komunistickej propagandy „*ilegálna tlač vyjadrovala názory a stanoviská strany, informovala o udalostiach doma a v zahraničí, odhalovala lživosť fašistickej demagogickej propagandy. Dokumentovala, že komunisti zostávajú nezlomní a šírila ich nezdolnú vieru vo víťazstvo a neodvratnosť porážky fašizmu*“³⁰. Gardisti mali oproti svojim nepriateľom značnú výhodu v tom, že spoločne s políciou poznali exponentov bývalých prot ľudáckych strán, čím mohli najväčším protirežimistickým aktivistom venovať zvlášť zvýšenú pozornosť. Svojou činnosťou tak Hlinkova garda prispela k šíreniu strachu medzi nepriateľom štátu, a tým sčasti marila i vydávanie letákov a tlače³¹. Pre lepšiu identifikáciu komunistických činiteľov nariadilo ministerstvo vnútra 16. decembra 1939 dvojmo vypracovať zoznamy komunistov aktívnych pred vyhlásením autonómie a osôb, ktoré boli zaistené ako šíritelia komunistickej propagandy³². Hlinkova garda sa spoluprácou so štátnymi orgánmi nevysporiadala len s komunistami, ale aj so socialistami či čechoslovákmi, k čomu jej dopomohlo i nariadenie o zrušení listového tajomstva, otváraní zásielok a policajnej kontrole podozrivých osôb³³. Trnavskí gardisti, samozrejme za asistencie úradov, mali tak oprávnenie konať rôzne represívne opatrenia. Ich cieľom bolo najmä eliminovať kolportáž najznámejšieho periodika Hlas ľudu a letákov, kritizujúcich slovenskú vládu a jej napojenie na fašistickú resp. nacistickú ideológiu.

Pre zvýšenie kompetencií HG nielen v oblasti stíhania podozrivých osôb malo veľký význam nariadenie Župného veliteľstva HG v Trnave, ktoré „*považovalo za potrebné zriadiť políciu HG ako pohotovosť o sile jedného družstva*“³⁴. Členovia polície HG síce podliehali priamemu veleniu ŽVHG, neoficiálne však boli vedení policajným nadstrážnikom mesta Trnava Pav-

29 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 371-1939, 818, 110/ prez.

30 ŠIMONČIČ, J. – WATZKA, J. a kol.: *Dejiny Trnavy*. Bratislava : Obzor, 1989, s. 185.

31 V tejto súvislosti by bolo vhodné detailnejšie rozpracovať i pôsobenie bývalých komunistov v HG, nakoľko ich výskyt v garde podľa viacerých prameňov nebol len jednotlivým prejavom, ale veľmi častým javom.

32 Tamže.

33 SUŠKO, L.: c. d., s. 241-242.

34 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 393-1939, 25519, 350/ adm.

lom Dvořákom³⁵. Okresnému úradu v Trnave veliteľstvo v závere listu pripomenulo, že „*pre prípad súrnej potreby táto jednotka stojí vám k dispozícii ako posila bezpečnostných orgánov a úradov*“³⁶. Hlinkova garda sa zadením časti gardistov k polícii snažila získať väčšie právomoci napr. pri spomínaných prehliadkach podozrivých osôb, nakoľko do vydania rozhodnutia ŽVHG mohla pri ich kontrole oficiálne spolupracovať len ako doplnok bezpečnostných orgánov, pričom vytvorením polície HG, aj keď stále len s „*posilovou úlohou bezpečnostných orgánov a úradov*“³⁶, mala väčšie kompetencie v otázke kontroly a preverovania svojich oponentov.

Podľa správy četníckej stanice z 24. októbra 1939 policajná hliadka HG v zložení Jozef Baxa, Pavel Dvořák a Michal Pavlík konala vo večerných hodinách kontrolu pohostinských miestností. Polícia HG konala zväčša hliadkovú a kontrolnú činnosť verejných priestranstiev, budov či spoločenských zariadení, pričom sa jej naskytala často i možnosť vysporiadať sa s rôznymi neduhmi vtedajšej spoločnosti. Gardisti si pri kontrolách často všimli dodržiavanie mravnosti, záverečných hodín či takých vecí, ktoré poukazovali na formy pasívneho odporu voči slovenskému štátu. V pohostinských miestnostiach kontrolovali napr. to, či sa v nich nenachádzajú stopy po bývalom režime, najmä vlajky, odznaky či obrazy exponovaných predstaviteľov bývalej republiky, čím ich majitelia často dávali najavo svoje negatívne stanovisko k spoločensko-politickej situácii v krajine. 9. septembra 1939 spomínaná hliadka HG navštívila okrem iných tiež pohostinskú miestnosť Antona Gutzmanna, kde na dobre viditeľnom mieste našla zavesený obraz Tomáša G. Masaryka. Hostinský mal síce okrem neho zavesené na stenách i obrazy Hlinku či Tisa, pre gardistov bola však prítomnosť podobizne Masaryka zámienkou, aby ju zvesili a zobrali so sebou na veliteľstvo³⁷. Gutzmann síce chcel zobrať obraz späť s odôvodnením, že je to jeho majetok a že nedostal od úradu žiadne nariadenie, ktoré by sa týkalo povinnosti zvesiť podobizne exponentov bývalého režimu, ba že dokonca ani v rozhlase nič podobného nepočul, avšak u gardistov jeho apel nenašiel žiadnu odozvu. Údajne ak by ho hliadka upozornila, obraz by hneď zvesil³⁸. Ako upozornilo aj ministerstvo vnútra okresného náčelníka v Trnave, bolo mu ťažko veriť, nakoľko sa vraj správal provokatívne a podľa župného veliteľstva HG sa v hostinci schádzali „*pochybné elementy*“³⁹. Je pravdepodobné,

35 Tamže.

36 Tamže.

37 ŠAp Trnava, f.OÚ v Trnave 1923 – 1944, 371-1939, 1908, 116/ prez.

38 Tamže.

39 Tamže.

že pod týmto výrazom boli myslení prevažne sympatizanti bývalého režimu. Gutzmann s najväčšou pravdepodobnosťou cieľavedome provokoval členov hliadky, nakoľko táto šla na istotu a o umiestnení obrazu vedela od nejakého návštevníka podniku, odporcu čechoslovakizmu alebo od udavača, akých sa v tej dobe po meste pohybovali určite desiatky.

V súvislosti s týmto a podobnými prípadmi zareagovalo aj ministerstvo vnútra, ktoré prostredníctvom prezídia skonštatovalo, že „z úradov a verejných miestností neboli doposiaľ odstránené obrazy, busty Masaryka, Beneša, ČSR...“, pričom bola požiadavka, aby bezpečnostné orgány uložili majiteľom ich odstránenie⁴⁰. Samozrejme povolať četníctvo do tejto a podobných akcií by bolo nezmyselné plytvanie silami a časom, ktorý mohol byť využitý účelnejšie, preto sa Hlinkova garda javila ako najlepší prostriedok na vykonávanie tohto a jemu podobných rozkazov. Mohla tak oficiálnou cestou zakročiť proti bývalým čechoslovákovi, komunistovi a socialistovi, nakoľko títo ešte stále sedeli vo vplyvných funkciách. Ako sa už skôr vyjadrili Trnavské noviny, „...komunistická strana bola rozpustená. Činnosť soc. dem. strany bola zakázaná. Ale mnohí komunisti ďalej ryjú, podrývajú pôdu pod mladou vládou Slovenska...Vieme a sledujeme. Sme na stráži! Čakáme len na vhodnú príležitosť, aby sme mohli uderiť na hniezda buniek!“⁴¹.

Kontrolu hotelových miestností mohla Hlinkova garda vykonávať legálne bez poverenia bezpečnostnými úradmi na základe obežníka Prezídia Ministerstva vnútra z 28. septembra 1939, ktorý jej určil venovať „čo najpečlivejšiu pozornosť osobám, ktoré by tu chceli získať rôzne informácie alebo chceli podniknúť rozvratné akcie“⁴². Nariadenie bolo vydané za účelom stáleho a účinného boja proti nepriateľovi štátu, na ktorý sa mohla najlepšie využiť Hlinkova garda ako organizácia znalá miestnych pomerov so sieťou konfidentov a udavačov. Na druhej strane tým boli odbremenené četníctvo a polícia, ktoré sa mohli viac venovať vyšetrovaniu trestných činov. Nariadenie však bolo zrušené 7. marca 1940, nakoľko pomery v štáte boli podľa správy prezídia ministerstva vnútra už konsolidované a štátne orgány „stačia i samotné vykonávať úlohy, ktoré sú im právnymi predpismi zverené“⁴³.

Ako možno vidieť, Hlinkova garda po čiastočnej konsolidácii pomerov v mladom štáte zasahovala do širokého spektra problémov vtedajšej spoločnosti, čo na jednej strane vyvolávalo odpor v radoch umiernených politikov, ktorí sa obávali prílišného vzrastu radikalizmu, na druhej strane si však aj títo boli vedomí nevyhnutnosti spolupráce s gardou a nemožnosti prehliad-

40 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 371-1939, 2076, 117/ prez.

41 *Trnavské noviny*, 8. január 1939, s. 2.

42 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 372-1940, 527, 122/ prez.

43 Tamže.

nuť ju ako dôležitú silu, ktorú však bolo nutné podriadiť záujmom strany. Toto sa, ako to bolo zjavné z neskoršieho vývinu oboch organizácií, nepodarilo naplniť a zostalo len zbožným želaním ľudáckych predstaviteľov. Postavenie gardy v štáte sa stalo koncom mája predmetom zvláštnej porady vlády, ktorá výrazne ovplyvnila jej neskorší vzťah k armáde, strane a vláde. Napriek tomu, že viaceré na nej navrhované predpoklady na určenie smeru gardy a jej podriadenosti strane sa nenaplnili, jej uznesenia vrátane Tisovho nešťastného návrhu povinného členstva v garde, z ktorej chcel vytvoriť masovú organizáciu pridruženú k strane a vykonávajúcu branné úlohy, boli schválené na zasadnutí predsedníctva HSLS 5. júna 1939, ktoré súhlasilo aj s vytvorením Rodobrany ako elitného zboru v rámci HG⁴⁴. Skôr než sa k návrhom stihla vláda vyjadriť osobitným nariadením, úloha Hlinkovej gardy náramne stúpila v súvislosti s účasťou slovenskej armády na protipolškom ťažení. Podľa nariadenia ministerstva národnej obrany „*MNO povoláva záložníkov do zbrane, medzi iným tiež cestou a pomocou HG*“⁴⁵. „*Medzi iným*“ znamenalo, že HG sa zverilo povolávanie osôb nad 35 rokov, ktoré nemohla vykonať vojenská správa. Podľa L. Suška tam pôsobila aj snaha utajiť všeobecnú mobilizáciu, nakoľko zo strany Slovenska nebola Poľsku vojna oficiálne vyhlásená⁴⁶. Oficiálne zadelenie Hlinkovej gardy bolo podľa MNO a Hlavného vojenského veliteľstva v tom, „*aby spolu s vojenskými orgánmi pracovala pri zaistení obrany štátu*“. Vojenská správa mala povolať záložníkov cestou HG, „*ktorý spôsob bol volený preto, lebo je rýchly a účelný a v zásade nahradzuje všeobecnú mobilizáciu*“⁴⁷. Hlinkovej garde sa pritom dostalo tej výsady, že „*v podstate treba hľadiť na požiadavky a návrhy HG ako na požiadavky a návrhy vojenskej správy za mobilizácie a stavu brannej pohotovosti*“⁴⁸. Vojaci, ktorí boli po vypuknutí vojny mobilizovaní prostredníctvom HG, boli využití pri rôznych strážnych účeloch, napr. pri strážení tunelov, mostov či rôznych objektov dôležitých pre obranu štátu, využívali sa však i k rôznym pracovným úlohám⁴⁹. Na regionálnej úrovni mali jej miestne organizácie, teda i trnavská HG, pracovať na rozširovaní protipolských nálad medzi obyvateľstvom, demonštrovať súdržnosť národa a jeho podporu armáde a spoločne s HM organizovať zbierky pre slovenských vojakov⁵⁰.

44 SUŠKO, L.: c. d., s. 243.

45 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 371-1939, 1545, 114/ prez.

46 SUŠKO, L.: c. d., s. 245.

47 ŠAp Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 371-1939, 1590, 114/ prez.

48 Tamže.

49 BAKA, I.: c. d., s. 117.

50 Tamže.

Trnavská garda bola v permanencii najmä od 26. augusta 1939, kedy prišiel rozkaz na plnenie rôznych „dôležitých služieb v okrese“. „Okresné veliteľstvo HG hemžilo sa denne miestnymi veliteľmi a spojkami, aby dostali pomimo rozkazov aj informácie, aby zakročili zlovoľníkom, rozsievateľom šepkanej propagandy. ...postavili železničné strážne, závodné a silničné strážne, periodické súkromné strážne, ako i strážne na úradoch, telefónnych ústrediach...“⁵¹. Ich nasadenie v kritických dňoch neváhala využiť dobová propaganda, keď konštatovala, že „zase sa dokázalo to, že nie tí sú národnými hrdinami, ktorí čakajú a hľadajú odmenu a úlavu, ale tí, čo bez mena, bez odmeny a bez váhania stoja na svojom mieste, čo im aj vojenská správa uznáva tým, že ich pre dôležitejšiu funkciu oslobodzuje od vojenskej služby“⁵².

Hlinkova garda v mesiacoch august – september 1939, ako vidieť z uvedených príkladov, získala množstvo výhod, ktoré predstavovali veľký ústupok vládnucej moci voči radikálom. Gardisti pri svojich úlohách na ochrane hraníc a objektov mohli dokonca využívať právo rekvirácie, čím sa dostali prakticky na úroveň samotnej armády. Veliteľstvá dostali výslovné právo zhabať pre potreby gardy súkromné osobné aj nákladné autá⁵³, čo malo svoje opodstatnenie najmä pri strážnych úlohách a zabezpečovaní transportov materiálu na sever Slovenska.

Garda sa stala organizáciou, ktorá mala pre ňu samotnú dovtedy priam až nepredstaviteľné právomoci. Jej prestíž a hodnota sa zvýšili natoľko, že bolo potrebné zamyslieť sa nad jej reorganizáciou, aby čo najefektívnejšie a čo s možno najmenšou mierou zneužitelnosti mohla plniť zverené úlohy. Z vyššie spomínaného vládneho stretnutia otázke budúceho fungovania Hlinkovej gardy rezonovala najmä otázka povinného členstva. Vyjadrením novej úlohy HG spoločnosti malo byť nové vládne nariadenie č. 220/1939 z 5. septembra 1939, ktoré zohľadnilo práve tento Tisov návrh na reorganizáciu HG. Niektorí autori v ňom vidia „vážny výdobytok gardy“⁵⁴, treba však pripomenúť, že povinné členstvo malo negatívne dôsledky na celú organizáciu a dopomohlo k vyostreniu sporov frakcií v jej vnútri. Hlinkova garda síce dostala pod svoju právomoc takmer všetkých obyvateľov štátu, čo bolo na jednej

51 *Trnavské noviny*, 18. november 1939, s. 2.

52 Tamže.

53 SUŠKO, L.: c. d., s. 246.

54 MICHELA, M.: Miesto a úloha Karola Murgaša v radikálnom prúde slovenskej politiky v období rokov 1939 – 1941. In: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov I. Zborník príspevkov z prvého sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava. Modrová 19. – 20. apríla 2002*. Trnava : Katedra histórie FF UCM Trnava, 2002, s. 89.

strane pre jej mocenský vzrast obrovskou výhodou, najmä radikáli zoskupení okolo Macha však skoro zistili, že nemôžu byť spokojní s prijatím Tisovej formulácie, ktorá bola vážnou prekážkou idey výberovej organizácie. Nariadenie zaviedlo povinný výkon služby pre všetkých mužských občanov slovenskej národnosti „vo veku od 6 do 60 rokov, vynímajúc Židov“ v rámci organizácie HG (a HM) ako polovojensky organizovaného zboru v rámci HSLS⁵⁵. Nesporným výdobytkom gardistov a ústupkov radikálom bol 3. bod §5, podľa ktorého poslaním HG bolo „sledovať verejný život v Slovenskom štáte, pozorovať, či zákony, nariadenia a opatrenia štátnych orgánov sú dodržiavané a v tomto smere podávať na príslušné miesta potrebné hlásenia a podnety“⁵⁶. Právomoci HG boli týmto razantne rozšírené akýmisi postulovaním jej úlohy strážcu pokoja na Slovensku, pričom mohla kontrolovať a zasahovať takmer vo všetkých sférach verejného i súkromného života v prípade podozrení z protištátnych záujmov. Na druhej strane však bola garda absolútne podriadená ľudovej strane a jej funkcionári mohli byť menovaní len so súhlasom činiteľov HSLS. Samotného hlavného veliteľa HG menoval prezident, ktorý sa zároveň stal jej najvyšším veliteľom⁵⁷. Nariadenie rozdelilo členov na čakateľov, gardistov a rodoobrancov, ktorí mali výhody prednosti pri obsadzovaní miest vo verejných službách za rovnakých podmienok, a pri výkone týchto služieb zákonnú ochranu ako vojaci⁵⁸. Na jednej strane nariadenie vyzdvihovalo úlohu gardy v štáte, na druhej strane vyvolalo v jej radoch nevôľu prílišným presadzovaním jej podriadenosti strane. Umiernení politici však nemohli zniesť výhody, ktoré z neho garde plynuli, a z obáv pred ich zneužitím, najmä prostredníctvom Pavla Čarnogurského, bývalého náčelníka HG, proti nemu protestovali⁵⁹. Akiste si uvedomili, že prílišné uvoľnenie smerom k rozpínavosti HG by bolo na škodu štátu, preto zákonom o HSLS č. 245/1939 zo dňa 28. septembra 1939 obmedzili jej právomoci, resp. kládli radikálom v garde určité prekážky⁶⁰. Gardisti síce získali významné pozície v otázkach bezpečnosti, ktoré Mach podporil vydaním rozkazu o užšej spolupráci gardy s bezpečnostnými zločkami, čo možno dokumentovať i na vytvorení polície HG v Trnave, avšak zákonom o HSLS sa garda stala prakticky podriadená strane, bez zjavného vplyvu na ideologické smerovanie spoloč-

55 *Slovenský zákonník*, čiastka 51, vyd. 20. septembra 1939, roč. 1939, s. 487.

56 Tamže.

57 Tamže.

58 Tamže.

59 MICHELA, M.: c. d., s. 89.

60 Tamže.

nosti. Smer mala totiž udávať strana, garda mala byť len rozhodujúcou silou pri tom, aby tento smer, ktorý strana načrtla, zostal priamočiary a nevybočoval z vytýčenej línie.

Významnú úlohu pri riešení vzťahu vlády k radikálom a tým pádom aj k HG mal zjazd HSES v Trenčíne, ktorý prebiehal 30. septembra a 1. októbra 1939. Bol ovplyvnený predovšetkým bojom o moc, resp. o obsadenie širšieho predsedníctva strany, skladajúceho sa z 25 členov, a užšieho, ktoré malo byť 5-členné⁶¹. Machova kandidátka do užšieho výboru získala o jeden hlas menej ako Tisova, čím Mach a radikáli stratili pozície priamo vo vedení strany, ktoré získali po piešťanskom zjazde HSES v roku 1936.⁶² Strana sa tak dostala pod vplyv umiernenějších členov, v čom možno nájsť jednu z príčin rozkoľu medzi gardou a stranou, vedúceho až do udalosti z leta 1940.

Vládne nariadenie z 5. septembra síce zostalo v platnosti, odpor voči nemu bol však veľký. Gardisti konali vo svojich snahách o očistu režimu niekedy až príliš impulzívne. Opäť otvorili staršie otázky problému čechoslovákov, ale aj Židov, komunistov či socialistov nielen v štátnom aparáte, ba dokonca neváhali v niektorých okresoch vyšetrovať aj okresných náčelníkov⁶³. Vyslúžili si tým nemalé pohoršenie zo strany štátnych úradov a nakoľko ich zásahy do štátnych i neštátnych inštitúcií prekračovali rámec kontrolovateľnosti zo strany HVHG, záležalo na výklade miestneho veliteľstva, ako bude v tejto otázke postupovať.

Nespokojnosť s novým nariadením bola badateľná i medzi bývalými ľudovej strane opozičnými predstaviteľmi, ktorí sa obrátili najmä proti povinnému členstvu v HG. Garda by sa tak, ako som už spomenul, stala konglomerátom, ktorý nemohol ďalej plniť tie funkcie, ktoré mu vyplývali z vládneho nariadenia. Samotní gardisti nesúhlasili s obrovským prílivom členstva a novým členom upierali rovnoprávne postavenie v rámci organizácie. Aj v Trnave sa v tomto období šírili invektívy starších členov proti novým, ktorí síce boli zaradení poväčšine medzi čakateľov, avšak ich samotná prítomnosť v organizácii netešila ani jednu ani druhú stranu. Na druhej strane samotné rozdelenie na čakateľov, gardistov a rodoobrancov odopieralo hneď zo začiatku gardistické výhody viacerým, ktorí boli ochotní v garde zotrvať, čím sa len rozšíril nesúhlas s nariadením. Osobitnú skupinu tvorili evanjelici, ktorí sa odvolávali na katolícky charakter HG, na základe ktorého boli často nútení ku katolíckym kresťanským obradom a účasti v organizácii, ktorá v minulos-

61 VNUK, F.: *Mat' svoj štát znamená život*. Bratislava : Odkaz; Ozveny, 1991, s. 208-209.

62 Tamže.

63 SUŠKO, L.: c. d., s. 250.

ti proti samotným evanjelikom niekde až neprimerane zasiahla⁶⁴. V Trnave takisto zavládla nespokojnosť s novou úpravou. Najvyšší predstavitelia HG sa snažili celú situáciu vykresliť v tom zmysle, že „*všetci môžu byť v HG, ale pod vedením bývalých ľudákov. Všetci do HG, ale len tí medzi členov, ktorí sú ducha ľudáckeho a kresťanského, medzi ktorých rozhodne nepatria ľudia rozháraných domácností, nekresťanských manželstiev a ľudia, čo sa po stránke národnej previnili*“⁶⁵. Ako tvrdil V. Žák, otázkou už len zostáva, „*či sú takí v trnavskej HG?*“⁶⁶. Ostatné sa podľa neho už vyjasnilo. Mach totiž vo svojej reči sa snažil chlácholiť gardistov tvrdeniami, že všeobecné povolávanie do HG je len pre potreby záznamov v evidencii. Myslel tým evidenciu pre potreby brannej výchovy, resp. podľa nariadenia pre poslanie „*vykonávať predvojenskú a polovojenskú výchovu v rámci organizačného a služobného poriadku*“⁶⁷. Podľa Macha „*prívrženci starého sveta nestanú sa členmi, nie-to vedúcimi*“⁶⁸. Podľa vládneho nariadenia č. 220 totiž Hlinkova garda mala vychovávať slovenskému národu na život a na smrť oddaných vlastencov, čo však v prípade „*prívržencov starého režimu*“ bola len utópia a zbožné želanie Jozefa Tisu. Malo byť predovšetkým úlohou veliteľov a vodcov gardy vychovať celý národ „*k službám a oddanosti až ku konečnému víťazstvu*“⁶⁹, aplikovať to však bolo oveľa zložitejšie, ba priam nemožné.

Z celkového odporu voči nariadeniu bolo jasné, že jeho zmena na seba nenechá dlho čakať. Novým nariadením č. 310 z 21. decembra 1939 sa povinné členstvo v garde zrušilo a určilo na báze dobrovoľnosti⁷⁰. Týmto nariadením sa sčasti utišili hlasy nespokojencov, gardisti však museli byť sklamaní najmä z degradovania svojich pozícií v otázkach rozhodovania o širokých problémoch smerovania spoločnosti a v kompetenciách ohľadom zasahovania proti režimu nepriateľským osobám. Nariadenie o sledovaní verejného života z neho úplne vymizlo a zdôrazňovali sa najmä úlohy HG v otázkach brannosti. Pozitívom pre gardu bolo, že „*slovenská vláda novým vládnym nariadením vrátila sa k zásade, aby v Hlinkovej garde boli iba takí prísluš-*

64 Slovenský národný archív, f. Národný súd, Tn ľud 8/46 A. Mach, mikrofilm II.A-898, Pamätný spis ev. a. v. kňazov na Slovensku. Evanjelici sa odvolávali napr. Na to, že nemôžu ako vodcu nazývať Hlinku, pretože „*jediný vodca náš je Kristus*“.

65 *Trnavské noviny*, 5. november 1939, s. 2.

66 Tamže.

67 *Slovenský zákonník*, čiastka 51, vyd. 20.septembra 1939, roč. 1939, s. 487.

68 *Trnavské noviny*, 11. november 1939, s. 2.

69 *Gardista*, 28. október 1939, s. 3.

70 *Slovenský zákonník*, čiastka 68, vyd. 21. decembra 1939, roč. 1939, s. 603.

níci, ktorí sú myšlienke HG úplne oddaní, čo v prvom rade prejavia tým, že sa dobrovoľne prihlásia do HG. Na druhej strane vládne nariadenie dáva miestnym veliteľstvám HG z prihlásených prijať iba tých, ktorých uzná vhodnými byť príslušníkmi HG. V dôsledku tohto ustanovenia HG, ktorej sa zverujú dôležité úlohy, bude v budúcnosti vybraným zborom dobrovoľníkov slovenskej štátnej myšlienky⁶⁷¹. Garda bola degradovaná vo viacerých smeroch. Boli jej prakticky pridelené len úlohy brannej výchovy a širšie masy obyvateľstva neboli jej už podriadené a vyhli sa jej priamej kontrole. Výška zasahovania HG do kompetencií bezpečnostných orgánov a verejného života sa mala riešiť osobitnými predpismi MNO a MV, čo gardisti niesli ako zradu na svojej organizácii. Garda stratila zákonný podklad pre svoje široko poňaté akcie „pri udržiavaní poriadku a verejnej bezpečnosti“⁶⁷², ktoré musela, tak ako v období autonómie konať len ako pomocná sila bezpečnostným úradom: „Poslaním Hlinkovej gardy je (...) byť nápomocnou právnymi predpismi určeným orgánom pri obrane štátu a pri udržiavaní verejného poriadku a verejnej bezpečnosti spôsobom, ktorý určí minister vnútra a minister národnej obrany“⁶⁷³. Mala síce „pozorovať verejný život“, ale nemohla doň už svojvoľne zasahovať, ale mala len „podávať na príslušné miesta potrebné hlásenia a podnety“⁶⁷⁴. Aj v hospodárskom úseku garda stratila množstvo kompetencií po tom, čo ministerstvo hospodárstva rozhodlo presadzovať smernicami z 23. decembra 1939 odborné kritériá vládnych dôverníkov, pričom zdôrazňovalo, že treba preskúmať ich činnosť hlavne v otázke ich vlastného obohatenia a toho, či niečo spravili pre arizáciu štetných podnikov⁷⁵. Garda bola, nakoľko medzi mnohými dôverníkmi mali zastúpenie viaceré ňou dosadené osoby často pochybného charakteru, degradovaná týmto nariadením i v hospodárskej oblasti a stala sa opäť organizáciou pevnejšie podriadenou ľudovej strane. Aj trnavskí radikáli s nevôľou sledovali úpadok svojej prestíže a medzi miestnou organizáciou HG a strany sa rozpútala ostrá výmena názorov. Trnava ako sídlo župného veliteľstva HG, gardistickej oblasti aj okresu bola vhodným miestom na diskusiu nielen medzi gardou a stranou, lež i v samotnej HG, ktorá v tomto období až do salzburských rokovaní prešla búrlivým vývojom.

71 *Gardista*, 1. január 1940, s. 3.

72 *Slovenský zákonník*, čiastka 51, vyd. 20. septembra 1939, roč. 1939, s. 487.

73 Tamže, čiastka 68, vyd. 21. decembra 1939, roč. 1939, s. 603.

74 Tamže.

75 SUŠKO, L.: c. d., s. 251.